

Kunût ve Ahkâmına Dair Bazı Fıkhî Mülâhazalar*

Some Fiqh Considerations Concerning Qunut and Its Rules

İbrahim SİZGEN

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Asst. Prof., Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Department of Islamic Law, Hatay, Türkiye
ibrahimsizgen@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-3669-8589
<https://ror.org/056hcg41>

Makale Bilgisi / Article Information	
Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:	27 Eylül 2023 / 27 September 2023
Kabul Tarihi / Date Accepted:	10 Kasım 2023 / 10 November 2023
Yayın Tarihi / Date Published:	25 Ocak 2024 / 25 January 2024
Yayın Sezonu / Pub Date Season:	Ocak 2024 / January 2024
Cilt / Volume: 10, Sayı / Issue: 1, Sayfa / Pages: 216-237.	

Atıf: Sizgen, İbrahim. "Kunût ve Ahkâmına Dair Bazı Fıkhî Mülâhazalar". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 10/1 (Ocak 2024), 216-237. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10547428>

Cite as: Sizgen, İbrahim. "Some Fiqh Considerations Concerning Qunut and Its Rules". *İhya International of Islamic Studies* 10/1 (January 2024), 216-237. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10547428>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

* Bu çalışma, 29-30 Eylül 2023 tarihinde 1. Bilsel Uluslararası Gordion Bilimsel Araştırmalar Kongresi tarafından düzenlenen sempozyumda "Tartışmalar Ekseninde Kunût Duasının Uygulanabilirliği" adlı tam metin bildirimizin genişletilerek makaleye dönüştürülmüş halidir.

This study is the expanded version of our full-text paper titled "The Applicability of the Kunût Prayer on the Axis of Discussions" at the symposium organized by the 1st Bilsel International Gordion Scientific Research Congress on September 29-30, 2023.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**İbrahim SİZGEN**).

Bu makale Creative Commons Atıf-Gayri Ticari Türetilemez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC 4.0) International License.

Kunût ve Ahkâmına Dair Bazı Fikhî Mûlahazalar

Öz

Bu çalışmada, İslâm hukukunun ibadetler bölümü içerisinde yer alan ve ehemmiyetine binaen müstakil bir başlık altında incelenen kunûta dair bazı fikhî mûlahazalar nitel araştırma ve istidlâl yöntemi kullanılarak ele alınmıştır. Meşrûiyeti sünnet ve icmâ ile sabit olan kunût hakkında varit olan birtakım rivayetlerde Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle namazlarda kunût okuduğuna yer verilmiştir. Bundan mütevellid kunûtun meşrûiyeti konusunda müctehidler arasında görüş ayrılığı olmamasına rağmen bahse konu mervi olunan hadislerin tenkite, uygulama örneklerinin de farklı yorum ve te'vile açık olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kunûtun hükmü, hangi namazda kunût okunacağı, yeri, miktarı ve lafızları, cehrî (sesli) veya hafî (gizli) okunması, kunûtta ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı, kaldırılması halinde yüze sürülüp sürülmeyeceği ve cemaatle kılınan namazlarda imamla birlikte kunûtun okunup okunmayacağı gibi bazı fikhî meselelerin tezahür etmesine sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte ilgili meselelerde müctehidler, birbirinden muhtelif icthadlar ileri sürerek doktrin içerisinde kayda değer görüşler ortaya koymuşlardır. Esas itibarıyla onları bu husustaki icthâdî çeşitliliğe iten sâik, kunût hakkında varit olan naslarda yer alan bazı kavramlara yüklemiş oldukları lugavî anlamlar yanında sahabenin kunût uygulamasına yönelik te'vile dayalı değişken yaklaşımlarıdır. Bu bağlamda ele alınan bu çalışmada fukahânın kunût ve ahkâmına dair ileri sürdükleri görüşler, mümkün mertebe delilleriyle birlikte sunulmuş; bu deliller hakkında karşıt görüş sahipleri tarafından yapılan eleştirilere yer verilerek konu bir bütünlük içerisinde tartışılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, Namaz, Vitir, Dua, Kunût, Teşehhüd.

Some Fiqh Considerations Concerning Qunut and Its Rules

Abstract

In this study, some fiqh considerations regarding qunut, which is included in the worship section of Islamic law and examined under a separate title due to its importance, were discussed using the qualitative research and inference method. In some narrations about kunût, whose legitimacy is established by the sunnah and ijma, it is stated that the Prophet recited kunût in prayers on various occasions. Therefore, although there is no difference of opinion among mujtahids regarding the legitimacy of qunut, it has been determined that the mentioned hadiths are open to criticism and their application examples are open to different interpretations and interpretations. This situation has brought to discussion the issues of the ruling on qunut, in which prayer qunut should be recited, its place, amount and words, whether it should be recited jahrî (vocal) or hafî (hidden), whether the hands should be raised during qunut, and whether they should be rubbed on the face if raised. However, it brought with it some jurisprudential issues, such as whether kunût should be recited together with the imam in congregational prayers. However, on related issues, mujtahids have put forward significant opinions within the doctrine by putting forward various ijthads.

Essentially, the reason that pushed them to diversify their *ijtihad* on this issue was the literal meanings they attributed to some concepts in the existing texts about *qunût*, as well as the variable approaches of the companions towards the application of *qunût* based on interpretation. In this study, which is considered in this context, the views put forward by the *fuqaha* regarding the rules and regulations are presented together with as much evidence as possible; The subject has been tried to be discussed in its entirety by including criticisms about this evidence by those who have opposing views.

Keywords: İslamic Law, Prayer, Witr, Blessing, Qunut, Tashahhud.

Extended Abstract

Although *qunut* but is not a very broad subject of Islamic law, it is one of the issues that has been discussed in classical sources. Based on this it can be said that the subject needs to be researched and learned extensively. *Qunut*, which is applied in different ways, derives its differences from the practices of the great prophet. In addition, the multitude and diversity of quotations from her on the relevant issue led the *mujtahids* to conflict. The essence of the disputes in question is that the narrations regarding our subject are different in terms of wording and application, as well as being interpreted in various ways. Although the first meaning of *qunut* that comes to mind is begging, we see that it generally includes meanings such as obeying, remaining silent during prayer, and standing for a long time for the purpose of worship. In the light of historical data, it can be said that *kunût* was first implemented after the *Bi'rimaûne* incident, which took place at the beginning of the 4th year of the *Hijra* and in which seventy *Quran* memorizers were brutally killed. The Prophet performed *qunut* in the morning prayer for a month. He abandoned it after reading it. In addition, it is known that the prophet recited *qunut* on various occasions. Therefore, although there is no difference of opinion among *mujtahids* regarding the legitimacy of *qunut*, its ruling in which prayers *qunut* is recited, its place, amount and words, and whether it is recited *cehri* (vocal) or *khafi* (hidden) are included. While sects expressed their opinions about which prayers *kunût* was used, they took the *hadiths* and practices of the Prophet as evidence. When the sects are examined, *Hanafi* and *Hanbali* according to the sect, it is recited during the *witr* prayer throughout the year; in the *Shafi'i* sect, it is recited only on the last fifteen days of the month of *Ramadan*. Although there are different opinions about the ruling of *qunut*, it is widely believed that this is one of the practices of the Prophet. One of the most important issues today is extraordinary it is about the ruling of *qunut* when events occur and which prayers to recite. Sects expressed different opinions on this issue. *Hanafi*, *Hanbali* and *Maliki* sects stated that it should be recited in the morning prayer in such cases. According to another view in the *Hanafi* sect, *qunut* should be recited in prayers performed out loud in such cases. However, *Shafiis* say that it can be recited in all *fard* prayers. Regarding the form of the *qunut* prayer, other sects except the *Hanafi* sect have different opinions about the form of the *qunut* prayer. They said that it would open to the sky. Since reciting *qunut* has the nature of a prayer, it is more stable to pray with the hands open to the sky, like prayers other than prayer. There is no specific prayer in reciting *qunut*. However, sects still expressed their opinions about which prayers would be better to read. It has been observed that there are two different narrations on this subject. When extraordinary events occur, it is more appropriate to recite *kunut* depending on the nature of the event. As a matter of fact, when we look at the practices of the companions as well as the words of the Prophet, we see that prayers were made according to the events. The sects did not express different opinions regarding the amount of *kunut*. However, there are rumors that this should not be kept for long. For this reason, the Imam should not keep the *qunut* long, considering the congregation. Moreover, this is religiously It is *makruh*. Follow the imam while reciting

kunût, bring salawat to the Prophet, perform qunut the sects expressed different opinions from each other on issues such as raising the hands and rubbing them on the face, and the ruling on forgetting the qunut. Mujtahids have their own knowledge of these issues. They put the narration material into use by basing it on their sources. Hanafi and Malik scholars said that the qunut should be recited secretly in prayers performed individually and in congregation. In Shafiis and Hanbalis, in congregational prayers the imam recites the qunut openly and the congregation also he openly says amen. For any reason those who cannot hear the imam's voice secretly they are located in the qunut. On the other hand, Shafii and Hanbali mujtahids, when reciting qunut, your hands should be on your chest. They said that it should be removed up to the level. Additionally, Hanbalis rub their hands on their faces after reciting the qunut.

Giriş

İbadetlerin özü olması hasebiyle namaz, kişinin bütün benliğiyle Allah Teâlâ'ya yönelme halini ifade eder. Namaz ibadeti içerisinde fiilî eylemler yanında dua niteliğini haiz birtakım kavli ifadeler bulunmaktadır. Bunlardan biri kuşkusuz kunûttur. Kunûttun meşrûiyeti sünnet ve icmâ ile sabittir. Sahabe ve tâbiûn kanalıyla nakledilen çeşitli rivayetlerde Hz. Peygamber'in namazlarda kunût okuduğu muhakkaktır. Ancak hadis tenkidi açısından ilgili rivayetlerin kimilerince sıhhat açısından problemlî görülmesi kunûttun hükmü hususunda ihtilafa yol açmıştır. Bu bağlamda kimi müctehid, kunût okumayı vitir namazında vacip görürken; kimileri ise bunu tamamen bidatten saymıştır. Buna karşın kimi fukaha da kunût okumayı nebevî sünnetten saymış; kimisi de yapıp yapılmaması hususunda kişiyi muhayyer bırakarak bunu mubah görmüştür. Bu ihtilaf, kunûttun hangi namazlarda okunup okunmayacağı meselesini beraberinde getirmiştir. Binaen aleyh kimi fukaha kunûttun bütün vakit namazlarda okunabileceğini ifade ederken; kimileri de bunu bazı namazlara hasretmiştir. Diğer bir kısmı da kunût okumanın kıtlık, salgın, belâ ve musîbet gibi olağanüstü durumlarda tüm namazlarda okunabileceğine kâil olmuştur. Yaygın kanaate göre kunût meşru olup vitir namazı, sabah namazı ve olağanüstü durumlar haricinde okunmaz.

Bu yazıda ilgili tartışmalarla birlikte kunûta dair fikhî bazı mülâhazalar görüş farklılıklarıyla birlikte etraflıca incelenecek, ileri sürülen deliller ve bu delillere dönük itirazlar ele alınacaktır. Çalışmaya temel oluşturması açısından kunûttun kavramsal çerçevesine kısaca açıklık getirilecektir.

Kunûta dair hatırı sayılır çalışmalar yapılmasına rağmen meselenin farklı (kunût ahkâmı hususunda hükme medar olan nasların tahric, tenkit ve ta'lîl yöntemleriyle irdelenmesi gibi) verilerle yeni araştırmalara konu olmayı hak ettiği düşünülmüştür. Araştırmanın bu konudaki tartışmalara ve literatüre mütevazı bir katkı sunacağı ümit edilmektedir.

1. Kunûttun Kavramsal Çerçevesi

Kunût, كُنُوتٌ fiilinin masdarı olup lügatte “Boyun eğmek, namazda sükût edip ibadet kastıyla uzunca ayakta durmak ve yakarıştta bulunmak” gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹ İhtiva etmiş olduğu çeşitli anlamları itibariyle kunût, fikhî terminolojide birbirinden farklı

---

¹ Ebü'l-Huseyn Ahmed b. Fâris, *Mu'cemü mekâyisi'l-lüğa*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979), 5/31; Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail el-Mürsî b. Sîde, *el-Muhassas*, thk. Halil İbrahim Ceffâl (Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-'arabî, 1996), 4/57; Heyet, *el-Mu'cemü'l-vasît* (İstanbul: Dâru'd-da've, 1989), 2/761.

tanımlanmıştır. Şöyle ki Mâverdî (ö. 450/1058) ve Askalânî (ö. 852/1449) kunûtu, “Namazda kıyam halinde iken Allah’a yapılan özel bir dua” olarak tarif ederken;² günümüz hukukçularından Muhsin Koçak ise “Taatte bulunmak, dua etmek ve herhangi bir şerden kurtulmak ya da hayrı elde etmek için namazda Allah'a sığınmak” şeklinde tanımlamıştır.³

Hız. Peygamber’in genel itibariyle namazlarında çeşitli vesilelerle kunût okuması,⁴ kunûtu meşru olduğunu göstermektedir. Ancak kunûta dair Hız. Peygamber’den aktarılan gelen muhtelif rivayetlerin mevcudiyeti müctehidleri kunûtu hangi namazlarda ve bu namazların neresinde okunduğu, miktarı ve lafızları gibi hususlarda ihtilafa sevk etmiştir.

Bu itibarla kunûtu ilintili rivayetleri irdeleyen fukaha, kunûtu sabah ve vitir namazları yanı sıra olağanüstü hallerde olmak üzere genellikle üç yerde okunduğunu tespit etmişlerdir.⁵

1.1. Sabah Namazında Kunût Okumak

Sabah namazında kunût okunmasının hükmü tartışmalıdır. Şöyle ki Hanefî ve bir vecihte Hanbelî uleması sabah namazında kunût okunmasını meşru saymamışlardır.⁶ Mâlikî fakihî Yahya b. Ömer (ö. 289/902) de bu kanaattedir.⁷ Onlar, benimsemiş oldukları bu görüşü birtakım rivayetler yanında sahabe-tâbiîn kavil ve uygulamalarıyla temellendirmişlerdir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İbn Mes’ûd’dan (ö. 32/652-53) mervi olunan bir rivayette Hız. Peygamber’in sabah namazında bir ay boyunca kunût okuduğuna, bundan önce ve sonra ise kunût okumadığına değinilmiştir.⁸
- Ümmü Seleme’den (ö. 62/681) aktarıldığına göre “Hız. Peygamber, sabah namazında kunût okunmasını nehyetmiştir.”⁹
- Sa’d b. Târik el-Eşca’î’den aktarılan bir rivayette o, şöyle demiştir: “Bir gün babama dedim ki: Baba! Sen Resûlullâh’ın, Ebû Bekir’in, Osman’ın ve Ali’nin de arkalarında namaz kıldın; onlar namazda kunût okuyorlar mıydı? Babam bana: Oğlum! Bunu okumak muhdestir (bidattir)” diye cevap verdi”.¹⁰

² Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, ed. Ali Muhammed Mu'avvaz - Âdil Ahmed Abdülmecûd (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 2/150-151; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1960), 2/490.

³ Muhsin Koçak, “Kunût”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 26/380.

⁴ Buhârî, “Vitr”, 7; Müslim, “Mesâcid”, 294.

⁵ Muhammed b. Ömer el-Câvî, *Nihâyetü'z-zeyn* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts), 64.

⁶ Ebû'l-Hasen Alâüddîn Ali b. Süleymân el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf 'alâ mezhebi'l-İmâmi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbelî*, nşr. Muhammed Hâmid el-Fikî (Kahire: Matba'atü's-Sünneti'l-Muhammediyye, 1955-1956), 2/174; Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, nşr. Mahmûd Ebû Dakîka (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts), 1/55.

⁷ Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed ed-Derdîr, *eş-Şerhu'lkebir* (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts), 1/248.

⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/55.

⁹ Beyhakî, “Salât”, 299; Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, thk. İsmetullâh İnâyetüllâh Muhammed vd. (Beyrut-Medine: Dâru Beşâiri'l-İslâmiyye - Dâru's-Sirâc, 2010), 1/674.

¹⁰ Beyhakî, “Salât”, 299; Ebû Muhammed Bedrüddîn Muhammed b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*, thk. Emîn Sâlih Şa'bân (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 2/498.

- İbn Abbâs, sabah namazında kunût okunmasını bidatten saymıştır. Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713), İbn Abbâs'ın bu şekilde hüküm belirttiğine şahitlik etmiştir.¹¹
- İbn Ömer'e (ö. 73/69) kunût sorulduğunda "O (kunût), bidattir. Hz. Peygamber, bir ay dışında kunût okumamıştır. Daha sonra ise bunu terk etmiştir," demiştir.¹² Tâvûs b. Keysân (ö. 106/725) başta olmak üzere birçok tâbiûn müctehidi bu yönde kanaat belirtmiştir.¹³
- Kûfe fikh mektebinin önde gelen temsilcilerinden Alkame b. Kays (ö. 62/682), Dımaşk kadısı Ebû'd-Derdâ (ö. 32/652) ile karşılaştığında kendisine kunüttan sormuş, o da bunu bilmediğini ifade etmiştir.¹⁴
- Tâbiûnden Ebû Osmân en-Nehdî (ö.100/718) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in sabah namazında kunût okumadığına değinmiştir. Tâbiûnin ileri gelenlerinden İbrahim en-Nehâî (ö. 96/714) ve Katâde (ö. 117/735) Ebû Osmân en-Nehdî'yi destekler nitelikte Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in ölünceye dek kunût okumadıklarını nakletmişlerdir.¹⁵

Mâlikî doktrininin müftâ bih kavline göre sabah namazında kunût okunması müstehap;¹⁶ Şâfiî ve bir vecihte Hanbelî hukukçulara göre ise sünnet;¹⁷ Zâhirî mezhebine göre de mubahtır.¹⁸ Bu görüşü savunanların temel referansları bazı nas yanında sahabe uygulamasıdır. Söz konusu bazı referansları şöyledir:

- Berâ b. Âzib'ten (ö. 71/690) aktarılan "Hz. Peygamber, sabah ve akşam namazlarında kunût okurdu"¹⁹ şeklindeki rivayettir.²⁰
- Enes b. Mâlik'ten (ö. 93/712) rivayet edilen "Resûlullâh dünyadan ayrılıncaya dek sabah namazında kunût okurdu"²¹ şeklindeki rivayettir.
- Hz. Ömer, sahabe ve tâbiûndan oluşan bir grubun huzurunda sabah namazında kunût okumuş, orada bulunanlar buna karşı çıkmamıştır.²² Tâbiûndan Ebû Osmân en-Nehdî, Hz. Ömer'in sabah namazında kunût okuduğuna şahitlik etmiştir.²³

¹¹ Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Müflih, *el-Mübdî' fi şerhi'l-Mukni'*, nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâil eş-Şâfiî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 2/16.

¹² Aynî, *el-Binâye*, 2/498.

¹³ Ömer b. Ali b. Mülakın, *et-Tavzîh li-şerhi'l-Câmi'i's-sahîh*, thk. Dâru'l-Felâh (Dımaşk: Dâru'n-Nevâdir, 2008), 8/204.

¹⁴ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 1/674.

¹⁵ Aynî, *el-Binâye*, 2/500.

¹⁶ Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İstizkâr*, nşr. Sâlim Muhammed Atâ-Muhammed Ali Mu'avvaz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 2/76. İmam Mâlik'in önde gelen talebelerinden İbn Ziyâd el-Absî'ye (ö. 183/799) göre sabah namazında kunût okunması vacip; Sahnûn'a göre ise sünnettir. Bkz. Derdâr, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/248.

¹⁷ Ebû İshâk İbrahim b. Ali eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts), 1/153; Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/174.

¹⁸ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, thk. Abdülğaffâr Süleymân el-Bendârî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 3/57.

¹⁹ Tirmizî, "Salât", 401.

²⁰ İslâm âlimleri, olağanüstü haller gibi herhangi bir sebep olmadan öğle, ikinci, akşam ve yatsı namazlarında kunût okunmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ el-Hâzîmî, *el-İ'tibâr fi'n-nâsîh ve'l-mensûh mine'l-âsâr* (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1359), 85.

²¹ Dârekutnî, "Vitr", 1692.

²² Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Muhammed İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir 'alâ metni'l-Mukni'*, nşr. Dâru'l-Menâr (Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, 1983), 1/724.

²³ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/56.

Sabah namazında kunût okumanın meşru olmadığına kâil olan müctehidler, karşıt görüşün referans aldıkları bazı delilleri eleştirmişlerdir. Şöyle ki Hanefî hukukçu Cessâs (ö. 370/981), Ümmü Seleme kanalıyla aktarılan ilgili rivayetin, kunûtun okunacağı yönündeki diğer rivayetleri hükmen ilga ettiğini ifade etmiştir. Nitekim bu rivayette, kunûtun okunması veya okunmaması cihetindeki muhayyerliğe engel teşkil eden bir nehiy mevcuttur. Bununla birlikte sabah namazında kunûtun meşruiyetinden söz eden müctehidler referans olarak zikrettikleri Enes b. Mâlik'ten aktarılan rivayet, mana bakımından muhtelif rivayetleri haizdir. Nitekim Hümejd'in Enes'ten aktardığı bir rivayette Hz. Peygamber'in sabah namazında kunûtu yirmi gün; Rebî' b. Enes'in (ö. 140/757) Enes'ten naklettiği rivayette ise süre belirtmeksizin "yesîr" kavramı kullanılarak "az bir zaman" okuduğuna yer verilmiştir. Bütün bunlar, Enes b. Mâlik'in ilgili rivayetinde tezatlığa sebebiyet vermektedir. Bu durumda konuya ilişkin serdedilen Enes rivayeti, varit olmamış gibi kabul edilir.²⁴ Kaldı ki Aynî (ö. 855/1451), bahse konu rivayetin isnadında ta'n'dan söz etmiş,²⁵ bundan ötürü de meseleye hüccet olmaya kabil olmadığını belirtmiştir.²⁶ Hanbelî müctehidi İbn Kudâme (ö. 682/1283), söz konusu rivayette geçen ve "kunût okurdu" şeklinde anlamlandırdığımız يَفْتَتُ kelimesinin, kunût kavramının lügavi anlamı olan "ibadet maksadıyla uzunca ayakta durmak" manasına gelebileceğinin ihtimal dâhilinde olduğunu ifade etmiştir. Buna göre ilgili rivayetin manası "Resûlullâh dünyadan ayrılıncaya dek sabah namazında ibadet maksadıyla uzunca ayakta dururdu" şeklinde olur.²⁷ Bu manaya göre Hz. Peygamber'in sabah namazlarında kunût okumadığı mefhumu ortaya çıkmaktadır. Berâ b. Âzib'in Hz. Peygamber'in akşam ve sabah namazlarında kunût okuduğunu naklettiği rivayete gelince; Hz. Peygamber, akşam namazında kunût okumayı terk ettiğinden konuyla ilgili rivayetler ittifakla mensuh kabul edilmiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamber, sabah namazında kunût okumayı bir müddet yapıp daha sonra terk ettiğinden sabah namazında da kunût okunması mensuh sayılmıştır.²⁸

Sabah namazında kunût okumanın meşru olduğuna kâil olan müctehidler de, karşıt görüşün referans aldıkları bazı delilleri tenkit etmişlerdir. Şöyle ki Zâhirî hukukçu İbn Hazm (ö. 456/1064) "Hz. Peygamber, râşit halifeler yanında İbn Abbâs'ın sabah namazında kunût okumadıkları yönünde aktarılan rivayetlerin kunûtun nehyedildiğine yönelik bir hüccet teşkil etmediğini belirtmiştir. Çünkü onların tamamının sabah namazında kunût okudukları, okuyup daha sonra da bunu terk ettikleri yönünde sahih bilgiler mevcuttur. Bu durumda sabah namazında kunût okunması ya da okunmaması mubahtır. Ancak kunût, Allah'ın zikri olduğundan faziletli bir eylemdir. Sa'd b. Târik el-Eşca'î'nin sabah namazında kunûtla ilgili "bidattır" söylemi, kunûtu bilmemesiyle alakalıdır. Yine İbn Mes'ûd'un ilgili rivayetinde yer alan Hz. Peygamber'in sabah namazında kunût okumasına dair husus, mekruh ya da menhî (yasaklı) mahiyette değildir. İbn Ömer'in "O (kunût) bidattır" sözü ise onun meshi bilmemesi meselesinde olduğu gibi konuya hâkim olmamasıyla alakalıdır. Bu durum, sabah namazında kunût okumayı meşru görenlerin delilini çürütmez."²⁹ Kaldı ki İbn Ömer'in sabah namazında kunût okumanın bidat olduğuna ilişkin

²⁴ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 1/670-674.

²⁵ Ta'n; râvinin adalet veya zabt sıfatını ortadan kaldıran kusurlarını ifade etmek üzere kullanılan temel eleştiri noktalarıdır. Bünyamin Erül, "Ta'n", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 39/558-560.

²⁶ Aynî, *el-Binâye*, 2/497.

²⁷ İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/725.

²⁸ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 1/671.

²⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/57.

rivayeti –Nesâî (ö. 303/915) gibi bazı muhaddisler tarafından hüccet olabilmesi bakımından kavi görülse de-, kimi muhaddislerce zayıf addedilmiştir.³⁰ Bununla birlikte Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/713), İbn Ömer’in babasıyla birlikte sabah namazlarında kunût okuduğunu ancak bunu unutup hatırlamadığını dile getirerek “kunût bidattir” sözünün İbn Ömer’e isnadını tutarlı bulmamıştır.³¹ Zeydî müctehidi Şevkânî (ö. 1250/1834), Ümmü Seleme’nin aktarmış olduğu rivayetin isnadında zayıflık olduğunu belirtmiştir. Ayrıca o, herhangi bir meselede ispat ve nefyin tearuz etmesi halinde ispatın nefye tekaddüm olunacağını ifade ederek İbn Abbâs ve raşit halifelerin sabah namazında kunût okuduklarına yönelik rivayetleri sahih bulmuştur.³² Aynı şekilde Beyhakî (ö. 458/1066), İbn Abbâs’ın sabah namazında kunût okumanın bidat olduğuna ilişkin rivayetin isnadında yer alan Ebû Leylâ el-Kûfî’nin metrûk³³ olması gerekçesine binaen sahih bulmamıştır.³⁴ Şâfiî hukukçu İbnü’l-Mulakkın (ö. 804/1401), İbn Abbâs’ın sabah namazında kunût okuduğuna ilişkin sahih rivayetlerin mevcudiyetinden bahsederek³⁵ Beyhakî’nin bu görüşünü desteklediği görülmüştür.

1.2. Vitir Namazında Kunût Okumak

Vitir, yatsı namazının son sünnetinden sonra kılınan bir namaz olup hâkim kanaate göre vakti, yatsı namazının edasından sabah namazı vaktine kadardır.³⁶ Azami on bir rekât olan vitir namazının, asgarisi üzerinde fukaha, ihtilaf etmiştir. Cumhur-ı ulema vitir namazının asgari bir rekât,³⁷ Hanefîler ise üç rekât olduğunu savunmuşlardır.³⁸ Söz konusu namazın hükmü muhtelif fih mesâildendir. İbn Mes’ûd, Huzeyfe b. Yemân (ö. 36/656), Nehâî, Saîd b. Müseyyeb ve Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721) gibi sahabe ve tâbiîn hukukçuları yanında Hanefî de müftâ bih kavle göre vitir namazı vaciptir.³⁹ Hanefî hukukçulardan Ebû Yûsuf (ö. 182/798) ve Şeybânî (ö. 189/805) başta olmak üzere Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî doktrinlerine göre ise sünnettir.⁴⁰

Vitir namazında kunût okumanın hükmü ihtilaf içeren meselelerdendir. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed,⁴¹ Mâlikîlerden Sahnûn (ö. 240/854),⁴² Hanbelî⁴³ ve bir vacihte Şâfiîlere göre⁴⁴ vitir namazında her zaman kunût okumak sünnettir. İbn Mes’ûd, Nehâî ve Hasan-ı Basrî’nin (ö.

³⁰ Aynî, *el-Binâye*, 2/498.

³¹ Mâverdî, *el-Hâvî*, 2/152.

³² Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Neylül-evtâr şerhu Münteka’l-ahbâr*, nşr. İsmâüddin es-Sabâbitî (Kahire: Dâru’l-Hadîs, 1993), 2/399.

³³ Metrûk; yalan söylemekle itham edilen râviyi veya onun naklettiği rivayeti ifade eder. Mehmet Efendioğlu, “Metrûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 29/415-416.

³⁴ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 2/303.

³⁵ İbnü’l-Mülakkın, *et-Tavzîh*, 8/204.

³⁶ Erdem, “Vitir Namazı”, 43/111-113.

³⁷ İbn Kudâme, *eş-Şerhu’lkebir*, 1/706.

³⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/55.

³⁹ Sami Erdem, “Vitir Namazı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 43/111-113.

⁴⁰ Mâverdî, *el-Hâvî*, 2/278; Ebû Amr Osmân b. Ömer İbnü’l-Hâcib, *Câmi’u’l-ümmehât*, nşr. Ebû Abdirrahmân el-Ahdar el-Ahdarî (Dimaşk-Beyrut: Dâru’l-Yemâme, 1998), 133; İbn Kudâme, *eş-Şerhu’lkebir*, 1/706; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/55; Kemâleddin Muhammed b. Abdülvâhid İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts), 1/423.

⁴¹ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’ fi tertîbi’ş-şerâi’* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986), 1/273.

⁴² Alîş, Muhammed, *Minehü’l-celîl* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1989), 1/259.

⁴³ Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/121.

⁴⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/158.

110/728)⁴⁵ de bu kanaatte sahip oldukları nakledilmiştir.⁴⁶ Onların esas dayanağını naslar ve kıyas oluşturmaktadır. Şöyle ki;

- Übey b. Ka'b'ın (ö. 33/654) "Hz. Peygamber vitir namazı kıldığında rükûdan önce kunût okurdu"⁴⁷ aktarmış olduğu rivayettir.
- İbn Abbâs'tan naklolunan "Hz. Peygamber, üç rekât vitir kıldığında kunût okurdu"⁴⁸ rivayetidir.⁴⁹
- İbn Mes'ûd'dan aktarılan "Hz. Peygamber, rükûdan önce kunût okurdu" rivayetidir.⁵⁰
- Hz. Hasan'dan aktarılan "Dedem, vitir namazının kunûtunda okuyacağım kelimeleri bana öğretti"⁵¹ rivayetidir.⁵²
- Kunût, zikir niteliğindedir. O halde diğer zikirlerin her zaman söylenmesi meşru olduğu gibi kunûtun da vitir namazlarında her zaman okunması meşrudur.⁵³

Yukarıda zikri geçen rivayetlerde Hz. Peygamber'in kunûtu muayyen bir vitre tahsis etmemesi, yıl boyu vitir namazında kunût okunmasının meşru olduğuna delalet etmektedir.⁵⁴

Mâlikî hukukçu İbn Habîb'in (ö. 238/853) rivayetine göre İmam Mâlik⁵⁵ ve bir vecihte Şâfiîlere göre ise Ramazan ayının son on beş günü hariç diğer günlerde kılınan vitir namazında kunût okunmaz.⁵⁶ Hz. Ali, Übey b. Ka'b, İbn Ömer, Yahyâ b. Vessâb (ö. 103/722), İbn Sîrîn (ö. 110/729) ve Zührî (ö. 124/742) gibi pek çok müctehid, bu görüşü benimsemiştir.⁵⁷ Onların delilleri ise şöyledir:

- Enes b. Mâlik'ten naklonulan "Hz. Peygamber, Ramazan ayının ikinci yarısında (son on beş gün) kunût okurdu" rivayetidir.
- Hasan-ı Basrî'den aktarılan "Hz. Ömer Übey b. Ka'b'ın yirmi rekât namaz (teravih) kıldırmasını, Ramazanın son on beş günü dışında kunût okumamasını söyledi. Muaz, (teravih namazının) son on gününde kunût okudu" rivayettir.⁵⁸ Hz.Ömer'in Übeyy'e

⁴⁵ Hasan-ı Basrî'ye isnad edilen diğer bir görüşe göre ise Ramazan ayının ilk yarısı hariç yıl boyu vitirde kunût okunması sünnettir. Katâde'nin de bu kanaatte olduğu aktarılmıştır. Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm İbn Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhibi 'ulemâ*, nşr. Ebû Hammâd Sağır Ahmed el-Ensârî (Ra'sülhayme: Mektebetü Mekkete's-Sekâfiyye, 2004), 2/271.

⁴⁶ İbn Münzir, *el-İşrâf*, 2/271.

⁴⁷ İbn Mâce, "Salât", 120.

⁴⁸ Ebû Dâvûd, "Salât", 652.

⁴⁹ İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvâhid, *Fethü'l-kadîr* (Beirut: Dâru'l-Fikr, ts), 1/429.

⁵⁰ Muhammed b. Ali el-Vellûvî el-Asyûbî, *Zahîretü'l-'ukbâ fî şerhi'l-Müctebâ'* (Riyad: Dâru'l-Mi'râc-Dâru Âl Barûm, 1996-2003), 18/71.

⁵¹ İbn Mâce, "Salât", 117.

⁵² Ebü'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Sultân Muhammed Alî el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 2002), 3/951; İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/721.

⁵³ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/61.

⁵⁴ Aynî, *el-Binâye*, 2/489.

⁵⁵ İbnü'l-Kâsım'ın (ö. 191/806) rivayetine göre İmam Mâlik vitir namazlarında kunûtu meşru görmemiştir. Ebü'l-Velîd Süleyman b. Halef el-Bâcî, *el-Müntekâ şerhu'l-Muvattâ'* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts), 1/210.

⁵⁶ Şâfiîlerde Ramazan ayının tamamında kunût okunabileceği yönünde görüşe de yer verilmiştir. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn*, nşr. Zühreyy eş-Şâvîş (Beirut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1991), 1/330. Tâvûs b. Keysân, vitir namazında kunût okunmasını bidatten saymıştır. Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 3/55.

⁵⁷ İbn Münzir, *el-İşrâf*, 2/271.

⁵⁸ Mâverdî, *el-Hâvî*, 2/291-292; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 3/55.

bunu telkin etmesi, Muaz'ın da Ramazanın son on beş günü dışında kunût okuması birçok sahabî tarafından kabul gördüğünden itiraza konu olmamıştır.⁵⁹ Bu da Ramazan ayının son on beş günü dışında vitir namazında kunûtun olmadığına delalet etmektedir.⁶⁰

Yıl boyu vitir namazında kunût okumayı sünnet olarak değerlendiren müctehidlerin ileri sürmüş oldukları nasların bir kısmı, karşıt görüşü savunanlar tarafından tenkit edilmiştir. Şöyle ki İbnü'l-Mülakkın, Übey b. Ka'b'in aktarmış olduğu rivayetin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁶¹ Hadis şarihi Askalânî (ö. 852/1449) de bu minvalde görüş beyan etmiştir.⁶² Aynî ise, İbn Mes'ûd'dan nakledilen ilgili rivayetin senedinde yer alan Ebân b. Ebû Ayyâş (ö. 138/756) sebebiyle metrûk olduğunu ifade ederek söz konusu rivayetin zayıflığına işaret etmiştir.⁶³

Ramazan ayının son on beş günü hariç diğer günlerde kılınan vitir namazında kunût okunmayı meşru görmeyen müctehidlerin referansları da, karşıt görüşün savunucuları tarafından tenkit edilmiştir. Şöyle ki Enes b. Mâlik'ten naklolunan rivayet, senedinde yer alan Ebû Atîke sebebiyle "münker" değerlendirilmiştir.⁶⁴ Ayrıca, ilgili rivayetteki "kunût" kavramı, vitir namazlarında "kunût okuma" anlamında değil de lugavi manasındaki "ibadet maksadıyla uzunca durmak" şeklinde tevil edilmiştir.⁶⁵ Hasan-ı Basrî kanalıyla aktarılan ilgili rivayete gelince; Şâfiî hukukçu Şîrâzî (ö. 476/1083) söz konusu rivayetin nakil âlimlerince sabit olmadığına değinirken;⁶⁶ Hanbelî müctehidi Buhûtî (ö. 1051/1641) de, ilgili rivayette inkıtâ'dan söz ederek rivayetin hüccet olma hususunda kasır olduğuna işaret etmiştir.⁶⁷

1.3. Olağanüstü Hallerde Kunût Okumak

Nevâzil olarak nitelendirilen olağanüstü hallerden maksat insanlar için oldukça meşakkat içeren heyelan, hayvan istilası, zelzele, sel, düşman saldırısı, kıtlık, bulaşıcı hastalıklar gibi semâvî veya ârîzî durumlardır.⁶⁸

Söz konusu olağanüstü hallerde ittifakla kunût okunur. Nitekim Uhud gazvesinden sonra meydana gelen Bi'rîmaûne olayı sebebiyle katledileb yetmiş hafızdan dolayı Hz. Peygamber, farz namazlarında suç faillerine yönelik bir ay boyunca bedduada bulunarak kunût okumuştur.⁶⁹

İlgili olayın fikhî boyutunu inceleyen fukaha, olağanüstü hallerin tezahür ettiği bu gibi durumlarda kunûtun hangi namazlarda okunabileceğini tartışmışlardır. Tercih edilen kanaatte

⁵⁹ Ebü'l-Huseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr el-İmrânî, *el-Beyân fi mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi'i*, nşr. Kâsım Muhammed en-Nûrî (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2000), 2/269.

⁶⁰ Mâverdî, *el-Hâvî*, 2/292.

⁶¹ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedru'l-münîr* (Riyad: Dâru'l-Hicret, 2004), 4/330.

⁶² Askalânî, *ed-Dirâye fi tahrîci ehâdisi'l-Hidâye*, nşr. Abdullah Hâşim el-Yemânî (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, ts), 1/193.

⁶³ Aynî, *el-Binâye*, 2/486.

⁶⁴ Muhammed b. Tahir el-Makdisî, *Zahîretü'l-huffâz* (Riyad: Dâru's-selef, 1996), 3/1802; Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsülhak el- Azîmâbâdî, *'Avnü'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvud* (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 4/216.

⁶⁵ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi'*, 1/273; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, 1/429.

⁶⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/158.

⁶⁷ Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî, *Keşşâfi'l-İknâ' an metni'l-İknâ'* (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1983), 1/417.

⁶⁸ Eyyüp Said Kaya, "Nevâzil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 33/34-35.

⁶⁹ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Hamevî, *Gamzü 'uyûni'l-besâir şerhu kitâbi'l-Eşbâh ve'n-nezâir* (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1985), 4/133; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb* (Mısır: İdâretü't-Tıbâ'ati'l-Münîriyye, ts), 3/502; Ahmet Önkâl, "Bi'rîmaûne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 6/195-196.

Hanefilere göre bu gibi durumlarda sadece cehrî namazlarda (sabah, akşam ve yatsı) kunût okunur.⁷⁰ Mâlikî fukahasına göre ise olağanüstü hallerin cereyan ettiği dönemlerde kunût yalnızca sabah namazında okunur.⁷¹ Mutemed kanaatte ise Şâfiî doktrinine göre, Hz. Peygamber'in Bi'rimâûne olayından ötürü bütün vakitlerde kunût okuduğuna ilişkin rivayeti⁷² esas alarak olağanüstü hallerde vakit namazlarının bütününde kunût okunur. Binaenaleyh bu durum, tek bir namaza münhasır kılınmaz.⁷³ Bu meselede Hanbelî doktrininde iki görüşe yer verilmiştir. Bazısına göre olağanüstü durumlarda sadece cehrî namazlarda kunût okunur. Bazısına göre de Cuma namazı hariç diğer vakit namazlarında tümünde kunût okunur.⁷⁴

2. Kunûtun Yeri

Kunûtun, namazın son rekâtında okunacağı hususunda herhangi bir hilaf vaki olmamıştır. Ancak son rekâtın rükûdan önce mi yoksa sonra mı okunacağına dair rivayetlerin muhtelif olması müctehidler bu konuda ihtilafa sevk etmiştir. Hanefî⁷⁵ ve Mâlikîlerde müftâ bih kanaat yanında⁷⁶ Şâfiî hukukçu İbn Süreyc'e (ö. 306/918) göre⁷⁷ kunût, rükûdan önce okunur. İbn Mes'ûd, Hasan-ı Basrî, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, İbn Ebû Leylâ (ö.83/702), İbn Sîrîn, Rebî', b. Huseym (ö. 65/685) gibi pek çok sahabe ve tâbiînun bu kanaate sahip oldukları görülmüştür.⁷⁸ Söz konusu müctehidler, ileri sürdükleri bu görüşlerini birtakım nas yanında aklî istidlale de dayandırmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Übey b. Ka'b'tan aktarılan "Hz. Peygamber, vitri üç rekât kılar... Üçüncü rekâtta rükûdan önce kunût okurdu"⁷⁹ rivayettir.⁸⁰
- Yine Übey b. Ka'b'ten aktarılan "Hz. Peygamber vitir namazı kıldığında rükûdan önce kunût okurdu"⁸¹ rivayettir.⁸²
- Alkame b. Kays'tan aktarılan "İbn Mes'ûd ve Hz. Peygamber'in ashabı, vitir namazında rükûdan önce kunût okurlardı"⁸³ rivayettir.⁸⁴
- Asım el-Ahvel'den (ö. 142/760) aktarıldığına göre; "Enes b. Mâlik'e namazda kunût okunup okunmayacağını sordum. O da, Evet okunur, dedi. Peki, rükûdan önce mi

⁷⁰ Alâüddîn Muhammed b. Ali el-Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, nşr. Abdülmün'im Halîl İbrâhîm (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 91.

⁷¹ Derdir, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/248.

⁷² Tirmizî, "Salât", 401.

⁷³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/155; Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/493-494.

⁷⁴ İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/726; Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/175.

⁷⁵ Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Marife, ty.), 1/164. Ancak Hanefîler kunût okumaya başlamadan önce tekbir getirirler.

⁷⁶ İmam Mâlik'e nispet edilen bir diğer görüşe göre kunût, rükûdan önce de sonra da okunabilir. Bu hususta kişi, muhayyirdir. Ayrıca Mâlikîler, kunût okumaya başlamadan önce tekbir getirilmeyeceğini ifade etmişlerdir. Abdüsselam b. Saîd Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 1/192; Aliş, *Minehü'l-celil*, 1/260.

⁷⁷ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 1/330.

⁷⁸ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 1/193; Tahâvî, *Muhtasarü İhtilâfi'l-'ulemâ*, 1/215.

⁷⁹ İbn Mâce, "Salât", 607.

⁸⁰ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 1/675.

⁸¹ İbn Mâce, "Salât", 120.

⁸² Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî, *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*, thk. Ali Muhammed Mu'avviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 2/127.

⁸³ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde-Dimaşk: Dâru'l-Kible-Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 2006), 4/521.

⁸⁴ Asyûbî, *Zahîretü'l-'ukbâ*, 18/71; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, 1/429.

yoksa sonra mı okunur? diye sorduğumda bana, rükudan önce okunacağını söyledi. Bazıları bana sizin (Enes) kunûtun rükûdan sonra okunacağı yönünde görüş beyan ettiğinizi bildirdi, dediğimde Enes, bu kişi yanılmıştır, Çünkü Hz. Peygamber, sadece bir ay boyunca rükûdan sonra kunût okudu.”⁸⁵

- Kunûtun rükûdan önce okunması, namaza sonradan katılacak kişilerin hal-i hazırda kılınan rekâta idrak etmelerine yardımcı olur.⁸⁶ Ayrıca kunût, bir nevi kıraattir. Şayet kunût, kıraat nevinden olmasaydı *إِنَّا نَسْتَعِينُكَ* ile başlayan sözleri, Übey ve İbn Mes'ûd'un ellerinde bulundurmuş oldukları mushaflarda yazılı olmazdı. Binaen aleyh namazda kıraatin mahalli rükûdan önce gelir. O halde kunûtun da rükûdan önce okunması münasip olur.⁸⁷

Şâfiî,⁸⁸ Hanbelî⁸⁹ ve Zâhirîlere göre ise⁹⁰ kunût, rükûdan sonra okunur. Onların bu konudaki bazı delilleri şunlardır:

- Ebû Hureyre'den aktarılan “Hz. Peygamber, rükûdan sonra kunût okudu”⁹¹ rivayettir.⁹²
- Enes b. Mâlik'ten aktarılan “Hz. Peygamber, rükûdan sonra kunût okudu”⁹³ rivayettir.⁹⁴
- Hz. Hasan'dan nakledilen “Hz. Peygamber, vitir namazında başımı rükûdan kaldırdıktan sonra bazı kelimeler söylememi öğretti...”⁹⁵ rivayettir.⁹⁶
- Kıraat cinsinden olduklarından veccehtü ve istiazenin namazdaki yeri, kıraat safhasıdır. Kıraatin gerçekleşme mahalli rükûdan öncedir. Kunût ise, kıraat cinsinden olmayıp dua niteliğindedir. Bu da kunûtun kıraatin olmadığı bir yerde okunmasını icap eder. Hz. Peygamber'in sünnetinde rükûdan sonra okunduğuna yer verilmiştir. O halde kunût, rükûdan sonra okunur.⁹⁷

Kunûtun rükûdan önce okunacağına kâil olanların istidlalleri birkaç açıdan eleştirilmiştir. Şöyle ki Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), kunûtun rükûdan önce okunacağı yönündeki rivayetlerin tamamının illetli olduğunu belirtmiş, Asım el-Ahvel kanalıyla gelen rivayette ise Enes'in, kendisinden kunûtun rükûdan sonra okunacağını aktaran sahabenin bu konuda muhalif kalması

⁸⁵ Buhârî, “Salât”, 7.

⁸⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Haraşî, *Şerhu'l-Haraşî 'alâ Muhatasari Halîl* (Bulak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1317), 1/282.

⁸⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/164-165.

⁸⁸ Mâverdî, *el-Hâvî*, 2/154. Müteahhirûndan bazı Şâfiî hukukçulara göre kunût, rükûdan önce de sonra da okunabilir. Râfiî, *el-'Azîz*, 2/127.

⁸⁹ İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/720.

⁹⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/55; 61.

⁹¹ Beyhakî, “Salât”, 292.

⁹² Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/506; İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/721.

⁹³ Ahmed b. İbrâhîm el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah-Âdil b. Sa'd (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009), 13/239.

⁹⁴ İbn Müflih, *el-Mübdî'*, 2/11.

⁹⁵ İbn Mâce, “Salât”, 117.

⁹⁶ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedru'l-münîr*, 3/632.

⁹⁷ Mâverdî, *el-Hâvî*, 2/154.

sebebiyle teferrüt ettiğini belirtmiştir.⁹⁸ İbnü'l-Mülakkın da, kunûnun rükûdan önce okunacağına dair istidlal edilen Übey b. Ka'b'tan aktarılan ilgili rivayetleri zayıf bulmuştur.⁹⁹ Bazı muhaddisler meseleye ilişkin rivayetlerin oldukça çok ve mahfuz olması sebebiyle kunûnun rükûdan sonra okunacağı görüşünü tercih etme açısından dikkate değer görmüştür.¹⁰⁰ İbn Battâl (ö. 449/1057), raşit halifelerin kunûnun rükûdan sonra okunacağı yönündeki kanaatini aktardıktan sonra Enes b. Mâlik'in söz konusu hulefanın kunûnu rükûdan önce ve sonra olmak iki şekilde de okuduklarına yer vermiştir.¹⁰¹

Askalânî ise, kunûnun rükûdan önce ve sonra okunacağı yönündeki rivayetler arasında orta yolu bulma gayretine girmiş, kunûnun rükûdan sonra okunmasına ilişkin rivayetleri –İbn Sîrîn'in tasrih ettiği gibi- beş vakit namaza; rükûdan önce okunmasına ilişkin -Asım el-Ahvel rivayetinde olduğu gibi- rivayetleri de vitir namazına münhasır kılmıştır.¹⁰² Alî el-Kârî de bu minvalde kanaat belirtmiştir.¹⁰³

Kunûnun rükûdan önce okunacağına kâil olan müctehidler de, karşıt görüşün delillerinden Enes rivayetini, referans aldıkları Asım el-Ahvel'dan gelen nakille tenkit etmişlerdir. Nitekim Asım el-Ahvel'in naklinde zikrolunduğu üzere Hz. Peygamber'in, sadece bir ay boyunca rükûdan sonra kunûtu okuduğuna değinilmiştir. Bu da Hz. Peygamberin, bir ay sonrasında kunûtu rükûdan önce okumaya başladığına delalet etmektedir. Çoğu sahabenin rükûdan önce kunûtu okuması, bu mülahazayı destekler mahiyettedir.¹⁰⁴

3. Kunûnun Miktarı ve Lafızları

Kunûnun miktarı, İnşikâk ya da Burûc sûresi miktarıdır.¹⁰⁵ Nitekim Hz. Peygamber'in kunûtta, *اللَّهُمَّ اهْدِنِي الْبِرَّ الَّذِي أَتَى النَّبِيُّونَ* ile *اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ* dualarını okuduğu, her iki duanın da, söz konusu sûreler uzunluğunda olduğu aktarılmıştır.¹⁰⁶

Kunûnun lafızlarına gelince; Kunûtta okunması zorunlu olan muayyen lafızlar yoktur.¹⁰⁷ Asıl olan her hangi bir dua lafzının söylenmesidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, okunacak kunûtu lafızlarının insan kelamına benzer niteliğe sahip olmamasıdır. Zira bu, namazı fasid kılar. Hz. Peygamber ve ashabının kunûtu lafızlarını birbirinden farklı okudukları rivayetlerle sabittir.¹⁰⁸ Bahse konu rivayetlerin farklı olması müctehidler, kunûtta okunacak lafızların neler olduğu hususunda fikir ayrılığına sevk etmiştir. Şöyle ki, Hanefî ve Mâlikî doktrini okunacak kunûtta Hz. Ömer'den aktarılan şu rivayeti esas almışlardır:

⁹⁸ Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ahmed el-Hanbelî İbn Receb, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Mahmûd b. Şa'bân vd. (Medine: Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, 1996), 9/194; İbn Müflih, *el-Mübdî*, 2/11.

⁹⁹ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedru'l-münîr*, 4/330.

¹⁰⁰ Asyûbî, *Zahîretü'l-ukbâ*, 13/220; İbnü'l-Mülakkın, *et-Tavzîh*, 21/210.

¹⁰¹ Ebü'l-Hasen Ali b. Halef İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 2/584.

¹⁰² Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 1/266.

¹⁰³ Alî el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh*, 3/964.

¹⁰⁴ Ebü Bekr Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984), 1/203; Alî el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh*, 3/964.

¹⁰⁵ Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî, *el-Asl*, thk. Muhammed Boynukalın (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012), 1/139.

¹⁰⁶ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, 1/273.

¹⁰⁷ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 2/295.

¹⁰⁸ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, 1/273.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ ، وَنَسْتَهْدِيكَ ، وَنَسْتَغْفِرُكَ ، وَنَتُوبُ إِلَيْكَ ، وَنُؤْمِنُ بِكَ ، وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ ، وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ ، وَنَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَعْبُدُ ، وَكَانَ نَصَلِّي وَنَسْجُدُ ، وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ ، نَرْجُو رَحْمَتَكَ ، وَنَخْشَى عَذَابَكَ ، إِنَّ عَذَابَكَ الْجِدَّ بِالْكَفَّارِ مُلْحَقٌ

“Allah’ım! Şüphesiz senden yardım, hidayet ve bağışlanma dileriz. Günahlarımızdan tevbe eder, sana iman eder, sana tevekkül ederiz. Seni bütün hayırla zikreder, verdiğin nimetler için sana şükrederiz. Seni asla inkâr etmeyiz. Sana isyan edenleri terk ederiz. Allah’ım! Biz yalnız sana kulluk eder, namazı yalnız senin için kılar, ancak sana secde ederiz. Yalnız sana koşar ve sana yaklaştıracak şeyleri kazanmaya çalışırız. Senin rahmetini umar, azabından korkarız. Şüphe yok ki, senin hak olan azabın kâfirlere ulaşacaktır.”¹⁰⁹

Hanefî müctehidi İbn Nüceym (ö. 970/1563) başka kaynaklarda إِنَّ عَذَابَكَ ifadesinden sonra “hak” manasına gelen الْجِدِّ kavramına yer verildiğini، وَنَخْلَعُ kelimesinden “vâv” harfinin sâkit kılındığını، مُلْحَقٌ kavramındaki “hâ” harfinin hem esre hem de üstün; وَنَحْفِدُ kavramındaki “nûn” harfinin de üstün veya ötre ile okunabileceğini ifade etmiştir.¹¹⁰

Şafî mezhebi ise bu hususta Hz. Hasan’dan menkul şu rivayeti referans almışlardır:

اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ ، وَقَبْلِ شَرِّ مَا قَضَيْتَ ، إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ ، إِنَّهُ لَا يَدُلُّ مَنْ وَالَيْتَ ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ

“Allah’ım! Hidayet verdiğin kimseler içerisinde bana da hidayet ver, afiyet verdiğin kimseler içerisinde bana da afiyet ver. Dost olduğun kimseler arasına beni de kat. Bana verdiğin şeyleri benim için bereketli kıl. Takdir ettiklerinin şerrinden beni koru. Şüphesiz sen takdir edensin, senin takdirin üzerine herhangi bir takdirde bulunulamaz. Velisi olduğun kimseler zelil olmaz. Sana düşman olan da izzet sahibi olamaz. Ey rabbimiz! Sen kutlu ve yücesin!”¹¹¹

Beyhakî’nin İbn Abbâs’tan aktardığına göre; Hz. Peygamber, sahabeye sabah namazının kunûtunda okumaları üzere bu lafızları öğretmiştir. Muhammed b. Hanefiyye (ö. 81/700) ise bu lafızların, babası Hz. Ali’nin sabah namazında okuduğu kunût olduğuna yer vermiştir.¹¹²

Hanbelî mezhebine gelince; kunûtun, her iki rivayetle okunması sahih olarak nitelense de¹¹³ kimi Hanbelî müctehidi اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ duasından önce Hz.Ömer’in kunûtta okumuş olduğu şu lafızların okunmasını müstehap görmüştür:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ، وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ، وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ، وَأَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِهِمْ ، وَأَنْصُرْهُمْ عَلَى عَدُوِّكَ وَعَدُوِّهِمْ ، اللَّهُمَّ الْعَن كَفْرَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِكَ ، وَيُكَذِّبُونَ رَسُولَكَ ، وَيَقْتَالُونَ أَوْلِيَاءَكَ ، اللَّهُمَّ خَالِفْ بَيْنَ كَلِمَتِهِمْ ، وَزَلِّلْ أَقْدَامَهُمْ ، وَأَنْزِلْ بِهِمْ بَأْسَكَ الَّذِي لَا تَرُدُّهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

“Allah’ım! Mümin ve Müslüman olan tüm erkek ve kadınları bağışla. Onların kalplerini birbirine ısındır. Aralarını ıslah et. Onların ve senin düşmanlarına karşı onlara yardım eyle. Allah’ım! Senin Peygamberlerini yalanlayan, dostlarını katleden, senin yolundan yüz çeviren ehl-i

¹⁰⁹ Zeynüddîn b. İbrâhîm İbn Nüceym, *el-Bahru’r-râik şerhu Kenzi’d-dakâik*, nşr. Zekeriyâ Umeyrât (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1997), 2/74; Derdîr, *eş-Şerhu’lkebir*, 1/248.

¹¹⁰ İbn Nüceym, *el-Bahru’r-râik*, 2/74.

¹¹¹ Mâverdi, *el-Hâvî*, 2/152-153.

¹¹² Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, thk. Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), 2/297.

¹¹³ Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/171.

kitab kâfirlerine lânet et. Allah'ım! Onların ayaklarını kaydır. Onlara mücrim kavimlerden ayrılmayan musibetler indir.”¹¹⁴

Kunûtta asıl olan duada bulunmak olduğundan ilgili kunût lafızlarını bilmeyen ya da Arapça dua edemeyen kimseler, bu lafızların yerine *رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ* “Ey Rabbimiz! Bize hem dünyada güzellik ver, hem de ahirette güzellik ver, bizi ateş azabından koru!”¹¹⁵ duasını okuyabilir.¹¹⁶ Bunu da bilmiyor ya da Arapça telaffuz edemiyorsa “اغفر لي /Allah'ım beni bağışla!”; ya da “يَا رَبِّ /Ey Rabbim!” şeklinde üç defa duada bulunmasında bir beis yoktur.¹¹⁷

Kunûttun dua niteliğini haiz olduğu düşüncesinden hareketle kişinin, muayyen lafızlarla yapmış olduğu dua, kalbe tesir etmediği gibi kişiyi Allah'a da ulaştırmaya yardımcı olmaz. Nitekim İmam Muhammed duanın muayyen lafızlarla yapılması kalbin rikkatini/inceliğini zedeleyeceğini ifade ederek buna işaret etmiştir. Muayyen lafızlarla tekdüze mahiyette okunan dua, gerçek manada dua sayılmaz. Bundan mütevellit okunacak duanın irticalen gönülden yapılması matluptur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, -yukarıda da ifade edildiği üzere- okunacak duanın insan sözüne benzer bir mahiyete sahip olmamasıdır. Bu yüzden İslâm hukukçuları, ilgili rivayetlerde yer alan kunûttun okunmasını ihtiyaten evlâ görmüşlerdir.¹¹⁸

Kunût okumadan önce besmele getirilip getirilmeyeceği hususu da tartışmalıdır. İbn Mes'ûd'a göre kunût lafızları, Kur'an sûrelerinden olduğundan besmele getirilir. Ancak Übey b. Ka'b'a göre bu lafızlar Kur'an'dan olmadığından besmele getirmeye ihtiyaç yoktur. Hâkim kanaat, bu lafızların Kur'an'dan olmadıkları yönündedir.¹¹⁹ Buna göre besmele getirilmeyebilir.

Kunûttun sonunda Hz. Peygamber'e salavât getirmenin meşru olup olmadığı hususunda da ihtilaf edilmiştir. Hanefî, Şâfiî doktrinini yanında Hanbelîlere göre kunût lafızlarının sonunda Hz. Peygamber'e salavât getirmek meşrudur.¹²⁰ Bu görüşü savunanların en önemli dayanağı, Hz. Hasan'dan “Dedem, vitir namazının kunûtunda okuyacağım kelimeleri bana öğretti”¹²¹ şeklinde aktarılan rivayettir.¹²² Nitekim bu rivayetin sonunda salavâta yer verilmiştir. Ayrıca Hanefî hukukçu Ebü'l-Leys es-Semerkindî (ö.373/983), kunûttun dua yeri olduğunu, duada da Hz. Peygamber'e salât getirmenin faziletli amellerden sayıldığını belirterek kunûttun sonunda salavât getirmenin meşru olduğunu ifade etmiştir. Nehâî de bu görüşü benimsemiştir.¹²³ Bu görüşü benimseyenler, Hz. Peygamber'e salavât getirmeyi, kunûttun bir parçası olarak değerlendirmişlerdir.¹²⁴

Hanefî hukukçu Ebü'l-Kâsım es-Saffâr (ö.326/937) ve bazı Şâfiî hukukçulara göre ise kunûttun sonunda salavât getirmek, meşru değildir. Öyle ki, kunûttan sonra salavât getirilirse

¹¹⁴ İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/726-727.

¹¹⁵ Bakara, 2/201.

¹¹⁶ Aynî, *el-Binâye*, 2/504.

¹¹⁷ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, 2/74.

¹¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/165-166; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, 2/74.

¹¹⁹ Aynî, *el-Binâye*, 2/490; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 2/295.

¹²⁰ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/499; Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/171.

¹²¹ İbn Mâce, “Salât”, 117.

¹²² Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yûsuf er-Ribâ'î, *Fethu'l-gaffâr el-câmi' li-ahkâmi sünneti nebiyyine'l-muhtâr*, thk. Ali el-İmrân vd (Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1427), 1/462.

¹²³ Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, 1/274; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/55.

¹²⁴ Buhûtî, *er-Ravzü'l-mürbi' şerhu Zâdi'l-müstekni'*, thrc. Abdülkuddûs Muhammed Nezîr (Riyad-Beyrut: Dâru'l-Müeyyed - Müessesetü'r-Risâle, ts), 114.

namaz geçersiz olur. Bu görüşü savunanlar gerekçe olarak kunûta dair lafızları söz edinen rivayetlerde salavâta yer verilmediğini öne sürmüşlerdir. Nevevî (ö. 676/1277), bu görüşü “galat” olarak niteleyerek eleştirmiştir.¹²⁵

4. Kunût Anında Ellerin Kaldırılması ve Yüze Sürülmesi

Fukaha kunût anında ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı hususunda birbirinden muhtelif görüş ileri sürmüşlerdir. Hâkim kanaate göre kunût anında eller kaldırılır.¹²⁶ Kunût anında ellerin kaldırılacağını ifade eden müctehidler, bunun keyfiyetinde ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki Hanefî mezhebine göre tekbir getirdikten sonra eller kulak hizasına kadar kaldırılır daha sonra serbest bırakılır ve kunût okunur. Kunût okumak vacip olduğundan kunût anında ellerin kaldırılıp tekbir getirilmesi de hükmen vaciptir. Hanefîlerin bu konudaki hücceti Neha’den mervi olunan şu hadistir:¹²⁷ “Eller yedi yerde kaldırılır: Kişi namaza tekbir alırken, vitir namazında kunût okurken, bayram namazlarında, Haceru’l-Esved’i selamlarken, Safa ve Merve tepelerinde, Arafat’ta ve iki (küçük ve büyük) cemrede.”¹²⁸ İlgili meselede Şâfiî hukukçularının iki görüşe sahip olduğu görülmüştür. Sahih addedilen kanaatte eller göğüs hizasına kadar kaldırılır, avuç içleri gökyüzüne yönelmiş şekilde açılır ve öylece kunût okumaya başlanır. Onların referansı ise “Duvarları örtmeyiniz. Kardeşinizin mektubuna izinsiz bakmayınız; izinsiz bakan cehennem ateşine bakmış olur. Allah’tan avuçlarınızın içi ile isteyiniz, dışı ile istemeyiniz. Duanızı bitirince de avuçlarınızı yüzünüze sürünüz”¹²⁹ ile “Hz. Peygamber, dua ederken ellerini kaldırır ve yüzüne sürmeden indirmezdi”¹³⁰ hadisleridir. Ayrıca kunût, dua niteliğindedir. Her duada ellerin avuç içleri kaldırılıp açıldığı gibi kunûtta da açılır. Hanbelî mezhebinin meşhur kanaati de bu yöndedir. Şâfiîlere isnad edilen diğer görüşe göre ise kunût okunurken eller kaldırılmaz. Onların bu husustaki referansı Hz.Enes’ten rivayet edilen şu hadistir: “Hz. Peygamber, sadece üç yerde elleri kaldırır. Bunlar; istiskâ (yağmur yağması için duada bulunma), Allah’tan düşmana karşı zafer talep etme ve Arafat gecesi.”¹³¹ Ayrıca teşehhüt, kunût gibi bir duadır. Teşehhüt okunurken eller kaldırılmadığı gibi kunût okunurken de eller kaldırılmaz.¹³² Şâfiîlerden kimi müctehid, kunût anında *وَقَبِي شَرٌّ مَا قَضَيْتَ* sözüne gelindiğinde avuç içlerinin ters çevrilmesinin sünnet olduğunu ifade etse de bu, herhangi bir delile dayanmamakla birlikte namazda harekete sebebiyet verdiğiinden doğru bulunmamıştır.¹³³

Kunût anında ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı tartışması beraberinde kunût okunduktan sonra ellerin yüze sürülmesi meselesini getirmiştir. Müctehidler, bu meselede de tartıştıkları görülmüştür. Şöyle ki, kunût anında ellerin kaldırılmasını meşru bulmayan Şâfiî fakihlerine göre kunût okunduktan sonra ellerin yüze sürülmesi de meşru değildir. Kunût anında ellerin kaldırılmasına kâil olanlara göre ise bu konuda iki farklı görüş mevcuttur. Şâfiîlerin sahih kanaati

¹²⁵ Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, 1/274; Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/499.

¹²⁶ Râfiî, *el-Azîz*, 1/519; Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/172; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/55.

¹²⁷ Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, 1/273; Semerkandî, *Tuhfetü’l-fukahâ*, 1/203.

¹²⁸ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerhu me’âni’l-âsâr*, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr-Muhammed Seyyid Câdelhak (Beirut: Âlemü’l-Kütüb, 1994), 2/178.

¹²⁹ Ebû Dâvûd, “Duâ”, 356.

¹³⁰ Tirmizî, “Duâ”, 11.

¹³¹ İbnü’l-Mülakkin, *Hulâsetü’l-bedri’l-münîr* (Riyad: Mektebetü’r-rüşd, 1410), 1/130.

¹³² Ebü’l-Me’âlî Abdülmelik b. Abdillâh el-Cüveynî, *Nihâyetü’l-matlab fi dirâyeti’l-mezheb*, thk. Abdülazîm Mahmûd ed-Dîb (Beirut: Dâru’l-Minhâc, 2007), 2/188; Râfiî, *el-Azîz*, 1/519; Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/492-494.

¹³³ Heytemî, Ahmed b. Muhammed, *Tuhfetü’l-muhtâc* (Mısır: el-Mektebetü’t-ticâreti’l-kübrâ, 1983), 2/67.

yanında¹³⁴ iki vecihten birinde Hanbelîlere göre kunût okunduktan sonra eller yüze sürülmez. Çünkü bu konuda sahih bir nas mevcut değildir.¹³⁵ Beyhakî seleften hiç kimsenin kunût okuduktan sonra ellerini yüzlerine sürmediklerini, bu hususta hadisin mevcut olması halinde ise zayıf olduğunu beyan etmiştir.¹³⁶ Yine Beyhakî'nin Ali el-Başânî'den (ö. 321/933) rivayet ettiğine göre; İbnü'l-Mübârek'e (ö. 181/797) kunût okuduktan sonra ellerini yüzüne süren kişi sorulduğunda bu konu hakkında sabit bir nas görmediğini belirtmiştir.¹³⁷ İki vecihten birinde Hanbelîlere göre ise kunût okunduktan sonra ellerin yüze sürülmesi meşrudur.¹³⁸ Çoğu Hanbelî müctehidi bu kanaati benimsemiştir. Onların bu konudaki referansı, Sâib b. Yezîd'in babasından aktardığı "Hz. Peygamber, kunût okuduğunda ellerini kaldırır, yüzüne sürerdi"¹³⁹ rivayetidir. Ayrıca kunût, dua niteliğindedir. Namazın dışında yapılan dualarda eller yüze sürüldüğü gibi namazın içinde yapılan kunûtta da eller yüze sürülür.¹⁴⁰

5. Kunûtun Terki veya Unutulması

İslâm hukukçuları kunûtun bilerek ya da bilmeyerek unutulması veya terk edilmesi durumunda sehiv secdesinin gerekip gerekmediği hususunda tartışmışlardır. Bu tartışmanın esası, kunût okumanın hükmü üzerine mebnidir. Bu bağlamda vitir namazında kunût okumayı vacip gören Hanefî hukukçulara göre, kunûtun terk edilmesi veya unutulması halinde sehiv secdesi icap eder. Çünkü kunût, kıraat ve son teşehhüd gibi vaciplerendir.¹⁴¹ Kişi, rükû anında ya da rükûa gittikten sonra kunût okumadığını hatırlarsa bu durumda kunût okumaya avdet etmez, bu onun zimmetinden düşer. Ancak Ebû Yûsuf, böyle bir durumda olan kişinin kunût okumaya avdet etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü daha önce de ifade edildiği üzere kunût, kıraat gibi namazın vaciplerindedir. Dolayısıyla namazda kıraatin terki durumunda kıraate avdet edildiği gibi kunûta da avdet edilir.¹⁴²

Cumhur-ı fukahaya göre ise kunûtun terk edilmesi ya da unutulması durumunda sehiv secdesine gerek yoktur. Nitekim kunût, namazın rükünlerinden değildir. Bilakis kunût, namazın heyetlerindedir. Bu durumda terki ya da unutulması durumunda sehiv secdesine gerek yoktur.¹⁴³

6. Kunûtun Cehrî-Hafî Okunması ve Kunûtta İmama Tabi Olma Meselesi

İslâm hukukçuları kunûtun cehrî (sesli) veya hafî (gizli) okunup okunmaması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefîlere göre kişi, münferit olarak namaz kılıyorsa bu durumda dilerse kunûtu cehrî; dilerse de hafî okur. Şayet kişi, imam ise kunûtu cehren okur. Me'mûm (namazda imama tabi olan kişi veya kişiler) ise *إِنَّ عَذَابَكَ الْجِدَّ بِالْكَفَّارِ مُلْحَقٌ* sözüne kadar imama tabi olur. Hanefî doktrini içerisinde cemaatin bu sözden sonra imama tabi olup olmayacağı hususunda iki görüş

¹³⁴ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/500.

¹³⁵ Bu kanaate göre Ahmed b. Hanbel, kunût okunduktan sonra ellerin yüze sürülmesini mekruh görmüştür. İbn Müflih, *el-Mübdî'*, 2/15.

¹³⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 2/300.

¹³⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 2/301.

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel'e isnad edilen görüşe göre eller yüze değil göğse sürülür. İbn Müflih, *el-Mübdî'*, 2/15.

¹³⁹ Ebû Dâvûd, "Duâ", 356.

¹⁴⁰ İbn Kudâme, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/724; İbn Müflih, *el-Mübdî'*, 2/15.

¹⁴¹ Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 1/211.

¹⁴² Ebû Muhammed Osmân b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dakâik* (Bulak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1313-1315), 1/194.

¹⁴³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/172; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, thk. Muhammed Haccî vd. (Beirut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 2/186.

mevcuttur. Birincisi; bu durumda cemaat imama tabi olur, kunûtu okur. Bu görüş Ebû Yûsuf'a aittir. Diğer görüşe göre ise, cemaat imama tabi olmaz, kunûtu okumaz, sadece kunûta âmin diyerek icabette bulunurlar. Bu görüş de İmam Muhammed'e aittir. Mâverâünnehir Hanefî hukukçuları başta olmak üzere Mâlikî ve Hanbelîlerde müftâ bih kanaate göre imam ve cemaat hep birlikte kunûtu hafî okurlar. Onların bu husustaki referansı "Rabbimize yalvara yakara gizlice dua ediniz"¹⁴⁴ ayeti yanında "Duaların en hayırlısı gizli olanıdır"¹⁴⁵ hadisidir.¹⁴⁶ Ayrıca kunût, duadır. Gösterişten kaçınmak adına kunûtun hafî okunması ise esastır.¹⁴⁷

Şâfiîlere gelince; kişi imam ise, kunûtu cehrî okuyup okumaması hususunda iki görüş vardır. Birinci görüşe göre imam, teşehhüt ve diğer dualarda olduğu gibi kunûtu cehrî okumaz. İkinci görüşe göre ise, cehren okuması müstehaptır. Esah olarak nitelendirilen görüş de budur. İkinci görüşü savunan Şâfiîlerin delili Ebû Hureyre'den nakledilen şu hadistir: "Hz. Peygamber, olağanüstü durumlarda kunûtu cehren okudu." Kunûtu okuyan kişi münferiden namaz kılıyorsa bu durumda kunûtu tartışmasız hafî okur.¹⁴⁸ İki vecihten birinde Hanbelîler de bu kanaati benimsemiştir. Hanbelîlere isnad edilen diğer vecihte ise kişi, tek başına namaz kılıyorsa kunûtu cehren okur. Sahih addedilen görüş budur.¹⁴⁹ Kunût okunurken me'mûmun kunûta iştirak edip etmeyeceği tartışılmıştır. Bu meselede Şâfiî hukukçulara ait iki vecih vardır. Birinci veche göre me'mûm, kunût okumaz, sadece âmin der. Esah olan kanaat budur. Sahih olan kanaatte Hanbelîler de bu yönde görüş beyan etmişlerdir. İkinci veche göre ise me'mûm, kunût okuma ve imamın duasına âmin demesi arasında muhayyerdir. Şâfiîlerin birinci vechine göre me'mûmun nerede âmin diyeceği hakkında da iki görüş vardır. Birincisine göre me'mûm, kunûtun bütün sözlerinde âmin der. İkinci görüşe göre ise kunûtun *إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ* cümlesine kadar âmin der. Bu cümle ve sonrası me'mûm, dilerse imama iştirak eder, dilerse sükût edip onu dinler. Ancak iştirak etmesi evladır. Çünkü ilgili cümle ve sonrası Allah'a övgü ve zikir yeridir. Bu yerlerde âmin demek münasip görülmemiştir. Şâfiîler, imamın kunût okumasını duymayan me'mûmun ne yapacağı hususunda da iki görüş beyan etmişlerdir. Esah olarak nitelendirilen kavle göre böyle bir durumda me'mûm da imam gibi kunût okur. Diğer kavle göre okumaz, sadece âmin der.¹⁵⁰

Hanefî mezhebine müntesip biri, Şâfiîler gibi vitir namazı dışındaki namazlarda kunût okumayı meşru gören imama tabi olması halinde sükût eder, okumaz. Kunût bittikten sonra ise imamla beraber secdeye gider. Bu görüş, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e aittir. Ebû Yûsuf ise, sabah namazında okunan kunût, ictihâdî olduğundan böyle birinin dilemesi halinde söz konusu imama tabi olup kunût okuyabileceğini, dilerse de sadece âmin deyip sükût edebileceğini ifade etmiştir.¹⁵¹ Mâlikî biri, kunût okumayı meşru gören imama tabi olması halinde ise imamla birlikte kunûta hafî olarak iştirak edebilir.¹⁵²

¹⁴⁴ A'râf, 7/55.

¹⁴⁵ Hadis kaynaklarında –görüldüğü kadarıyla- bu hadise rastlanmamıştır. Ancak İbn Nüceym, ilgili hadisin İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *Sahîh*'inde yer aldığı ifade etmiş, ilgili kaynağa müracaat edildiğinde "Zikrin en hayırlısı gizli olanıdır" şeklinde bir rivayete yer verildiği görülmüştür. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1993), 3/91; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, 2/76.

¹⁴⁶ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 1/192; Haraşî, *Şerhu'l-Haraşî*, 1/282; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, 1/274; Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/172.

¹⁴⁷ Derdîr, *eş-Şerhu'lkebir*, 1/248; Haraşî, *Şerhu'l-Haraşî*, 1/283.

¹⁴⁸ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/501-502.

¹⁴⁹ Merdâvî, *el-İnsâf*, 2/172.

¹⁵⁰ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/501-502.

¹⁵¹ Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâik*, 1/171.

¹⁵² Haraşî, *Şerhu'l-Haraşî*, 1/284.

Sonuç

Tarihi veriler ışığında hicretin dördüncü yılının başlarında meydana gelen Bi'rîmaûne faciasından sonra Hz. Peygamber tarafından ilk olarak uygulandığı görülen ve İslâm ibadet esaslarının namaz bölümünün alt başlığında detaylı bir şekilde incelenen kunût ve buna bağlı meseleler, fıkıh doktrini içerisinde oldukça tartışmalı ictihâdî konulardandır. Bu tartışmanın temel sebebini, kunûta dair varit olan rivayet ve uygulamaların birbirinden farklı olmasının yanı sıra bazılarının tevile açık olmasına dayandırmak mümkündür. Kunût, hakkında uygulanabilirlik bakımından muhtelif rivayetlerden dolayı farklı görüşler serdedilse de genel kanaate göre özellikle sabah ve vitir namazları yanında kıtlık, salgın hastalıkları, savaş vb. olağanüstü durumlarda meşru görülmüştür. Kunûtun yeri, lafızları, cehrî veya hafî okunması, terk edilmesi veya unutulması yanında kunût okurken ellerin mahiyeti ve yüze sürülmesi gibi birtakım meseleler hakkında ise ihtilaf yaşanmış, müctehidlerin bu ihtilafı kunût hakkında zengin bir literatür oluşturmuştur.

Kaynakça

- Alî el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Sultân Muhammed. *Mirkâtü'l-mefâtih*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2002.
- Alîş, Muhammed. *Minehü'l-celîl*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer. *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1960.
- Askalânî, *ed-Dirâye fî tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*. nşr. Abdullah Hâşim el-Yemânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Asyûbî, Muhammed b. Ali el-Vellûvî. *Zahîretü'l-'ukbâ fî şerhi'l-Müctebâ'*. Riyad: Dâru'l-Mi'râc-Dâru Âl Barûm, 1996-2003.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Muhammed. *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*. thk. Emîn Sâlih Şa'bân. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsülhak. *'Avnü'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvud*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Bâcî, Ebü'l-Velîd Süleyman b. Halef. *el-Müntekâ şerhu'l-Muvattâ'*. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Bezzâr, Ahmed b. İbrâhîm. *Müsnedü'l-Bezzâr*. thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah-Âdil b. Sa'd. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus. *Keşşâfü'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1983.
- Buhûtî, *er-Ravzü'l-mürbi' şerhu Zâdi'l-müstekni'*. thrc. Abdülkuddûs Muhammed Nezîr. Riyad-Beyrut: Dâru'l-Müeyyed - Müessesetü'r-Risâle, ts.
- Câvî, Muhammed b. Ömer. *Nihâyetü'z-zeyn*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*. thk. İsmetullâh İnâyetullâh Muhammed vdğ. Beyrut-Medine: Dâru Beşâiri'l-İslâmiyye - Dâru's-Sirâc, 2010.
- Cüveynî, Ebü'l-Me'âlî Abdülmelik b. Abdillâh. *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*. thk. Abdülazîm Mahmûd ed-Dîb. Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2007.
- Derdîr, Ebü'l-Berekât Ahmed b. Muhammed. *eş-Şerhu'lkebir*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.

- Efendioğlu, Mehmet. “Metruk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/415-416. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Erdem, Sami. “Vitr Namazı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/111-113. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Erul, Bünyamin. “Ta’n”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/558-560. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Hamevî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed. *Gamzü 'uyûni'l-besâir şerhu kitâbi'l-Eşbâh ve'n-nezâir*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.
- Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *Şerhu'l-Haraşî 'alâ Muhatasari Halîl*. Bulak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1317.
- Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Ali. *ed-Dürrü'l-muhtâr*. nşr. Abdülmün'im Halîl İbrâhîm. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.
- Hâzimî, Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ. *el-İ'tibâr fi'n-nâsih ve'l-mensûh mine'l-âsâr*. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1359.
- Heytemî, Ahmed b. Muhammed. *Tuhfetü'l-muhtâc*. Mısır: el-Mektebetü't-ticâreti'l-kübrâ, 1983.
- İbn Battâl, Ebü'l-Hasen Ali b. Halef. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. Cidde-Dımaşk: Dâru'l-Kible-Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 2006.
- İbn Fâris, Ebü'l-Huseyn Ahmed b. Fâris. *Mu'cemü mekâyisi'l-lüğa*. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbnü'l-Hâcib, Ebû Amr Osmân b. Ömer. *Câmi'u'l-ümmehât*. nşr. Ebû Abdirrahmân el-Ahdar el-Ahdarî. Dımaşk-Beyrut: Dâru'l-Yemâme, 1998.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. thk. Abdülğaffâr Süleymân el-Bendârî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhamed b. Hibbân. *Sahîhu İbn Hibbân*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1993.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvâhid. *Fethü'l-kadîr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- İbn Kudâme, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Muhammed. *eş-Şerhu'lkebir 'alâ metni'l-Mukni'*. nşr. Dâru'l-Menâr. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1983.
- İbn Müflih, Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed. *el-Mübdî' fi şerhi'l-Mukni'*. nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâil eş-Şâfi'î. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- İbnü'l-Mülakkın, Ömer b. Ali. *et-Tavzîh li-şerhi'l-Câmi'i's-sahîh*. thk. Dâru'l-Felâh. Dımaşk: Dâru'n-Nevâdir, 2008.
- İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedru'l-münîr*. Riyad: Dâru'l-Hicret, 2004.
- İbnü'l-Mülakkın, *Hulâsetü'l-bedri'l-münîr*. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1410.
- İbn Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm. *el-İşrâf 'alâ mezâhibi 'ulemâ*. nşr. Ebû Hammâd Sağîr Ahmed el-Ensârî. Ra'sülhayme: Mektebetü Mekkete's-Sekâfiyye, 2004.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm. *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dakâik*. nşr. Zekeriyâ Umeyrât. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ahmed el-Hanbelî. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Mahmûd b. Şa'bân vdğ. Medine: Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, 1996.
- İbn Rüşd el-Ced, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *el-Beyân ve't-tahsîl*. thk. Muhammed Haccî vdğ. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988.

- İbn Sîde, Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail el-Mürsî. *el-Muhassas*. thk: Halil İbrahim Ceffâl. Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-'arabî, 1996.
- İmrânî, Ebü'l-Huseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr. *el-Beyân fi mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi'î*. nşr. Kâsım Muhammed en-Nûrî. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2000.
- Heyet. *el-Mu'cemü'l-vasît*. İstanbul: Dâru'd-da've, 1989.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd. *Bedâi'u's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Kaya, Eyyüp Said. "Nevâzil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/34-35. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Kuzudışli, Bekir. *Kunut Hadisleri ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Koçak, Muhsin. "Kunût". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/380. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Mahmutoğlu, Yakup- Atlan, Mustafa. Dört Mezhebe Göre Namazlarda Kunût Duası Okumanın Keyfiyeti ve Hükmü. *Darulfunun İlahiyat Dergisi* 29/2, (2018), 379-407.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed. *el-Hâvi'l-Kebîr*. ed. Ali Muhammed Mu'avvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Makdisî, Muhammed b. Tahir. *Zahîretü'l-huffâz*. Riyad: Dâru's-selef, 1996.
- Merdâvî, Ebü'l-Hasen Alâüddîn Ali b. Süleymân. *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf 'alâ mezhebi'l-İmâmi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel*. nşr. Muhammed Hâmid el-Fıkî. Kahire: Matba'atü's-Sünneti'l-Muhammediyye, 1955-1956.
- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. nşr. Mahmûd Ebû Dakîka. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn*. nşr. Züheyr eş-Şâviş. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1991.
- Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. Mısır: İdâretü't-Tıbbâ'ati'l-Münîriyye, ts.
- Önkâl, Ahmet. "Bî'rîmaüne". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/195-196. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Râfiî, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed. *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*. thk. Ali Muhammed Mu'avviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Ribâî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yûsuf. *Fethu'l-gaffâr el-câmi' li-ahkâmi sünneti nebiyyine'l-muhtâr*. thk. Ali el-İmrân vdğ. Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1427.
- Sahnûn, Abdüsselam b. Saîd Tenûhî. *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Safarov, Safar. *Kunût İbadeti*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Semerkandî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed. *Tuhfetü'l-fukahâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Marife, ty.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*. nşr. İsmüddin es-Sabâbitî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1993.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrahim b. Ali. *el-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Şeybânî, Muhammed b. el-Hasen. *el-Asl*. thk. Muhammed Boynukalın. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Şerhu me'âni'l-âsâr*. thk. Muhammed Zührî en-Neccâr-Muhammed Seyyid Câdelhak. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1994.

Zeyla'î, Ebû Muhammed Osmân b. Ali. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dakâik*. Bulak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1313-1315.